

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti Filologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti
2-bosqich O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabalariga 4-semestr uchun
« O'zbek dialektologiyasi »fanidan yakuniy nazorat savollari
Imtihon shakli: yozma

Mavzu raqami	1-QISM "OSON SAVOLLAR" deb nomlanadi va semestrd o'qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 1-rejasidan asosan qismidan asosan nazariy savollardan iborat bo'ladi	2-QISM "ODDIY SAVOLLAR" deb nomlanadi va semestrd o'qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 1-rejasidan asosan mulohazaviy savollardan iborat bo'ladi	3-QISM "MURAKKAB SAVOLLAR" deb nomlanadi va semestrd o'qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 2-rejasidan asosan qoidalar, teoremlar, kabi savollardan iborat bo'ladi	4-QISM "MURAKKAB SAVOLLAR 2" deb nomlanadi va semestrd o'qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 3-rejasidan asosan tendensiyalar, paradigmalar, konsepsiyalar kabi savollardan iborat bo'ladi	5-QISM "QIYIN SAVOLLAR" deb nomlanadi va semestrd o'qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 4-rejasidan asosan talabani mustaqil fikrlashga, mavzuni to'liq anglashga yo'naltiradigan savollardan iborat bo'ladi
1	1."O'zbek dialektologiyasi" fanining maqsadi va vazifalari. (Tayanch so'z va iboralar: maqsadi, vazifasi, predmeti, obyekt)	1. Milliy til va mahalliy dialektlar masalasi. (Tayanch so'z va iboralar: milliy til, dialektlar, adabiy til)	1. Xalq shevalarining adabiy tilni boyituvchi vositalardan biri ekanligi nazariy jihatdan isbotlang.	1. Ona tilini o'qitishda "O'zbek dialektologiyasi" fanining o'rni tushuntirib bering.	1. 1. Tasviriyy va tarixiy dialektologiyaning sohalarini izohlang.
1	2. "O'zbek dialektologiyasi" fanining tilshunoslik fanining boshqa bo'limlari bilan munosabati. (Tayanch so'z va iboralar: orfografiya bilan bog'liqligi terminologiya bilan bog'liqligi)	2. O'zbek adabiy tili va o'zbek xalq shevalari. (Tayanch so'z va iboralar: Sheva, lahja, dialekt)	2. Sheva, lahja va dialekt munosabatlari nazariy izohlang.	2. O'zbek dialektologiyasi fanining orfografiya bilan bog'liqligini tushuntirib bering.	2. 1 - undosh tovushini sharhlang va shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
2	3. Transkripsiya va uning turlari haqida ma'lumot bering.(Tayanch so'z va iboralar: Fonetik transkripsiya, Fonologik transkripsiya)	3. Transkripsiyada qo'llaniladigan undoshlar tizimi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: undoshlar, transkripsiya)	3. O'zbek dialektologiyasi fanining terminologiya bilan bog'liqligini nazariy izohlang.	3. Unilar uchun qo'llaniladigan transkripsion belgilarni bayon qilib bering.	3. Ko'rsatilgan shartli belgilarning ishlatilishini izohlang (x va 0, []).
3	4. Undoshlar uchun qo'llaniladigan transkripsion belgilar. (Tayanch so'z va iboralar:diakritik belgilar , shartli belgilar)	4. Kiril va lotin alifbosiga asoslangan transkripsion belgilarning o'xshash va farqli jihatlari haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: <i>krill, lotin, belgi, diakritik</i>)	4. Transkripsiya va uning turlarini tahlil qiling.	4. O'zbek shevalarini o'rganishda qo'llaniladigan transkripsiyalar haqida ma'lumot bering.	4. Diakritik belgilardan ikki nuqta va bir necha ikki nuqta (., ::) nimani ifodalaydi.
3	5. O'zbek shevalarini tasniflashda yetakchi prinsiplar (Tayanch so'z va iboralar: hududiy, etnik, etnogenetik, lisoniy, lisoniy-hududiy)	5. Ma'lum bir vo'ha yoki viloyat shevasining tasnifdagi yetakchi tamoyillarni izohlang. (<i>tayanch so'z: tasnif, tahlil, lingvoareal</i>)	5. O'zbek xalq shevalarini lingvogeografik usulda tadqiq etish muammolari va yechimlari Y.M.Ibragimov talqinida izohlang.	5. O'zbek xalq shevalarini lingvogeografik usulda tadqiq etish haqida ma'lumot bering, misollar keltirib tahlil qiling.	5. Shartli belgilardan hisoblangan ko'rsatilgan belgi (>) nimaning ifodasi va u qanday holatlarda ishlatiladi.
4	6. O'zbek shevalarida singarmonizm hodisasini izohlang (Tayanch so'z va iboralar: singarmonizm)	6. Sh- undosh fonemasi va uning xarakterli belgilari. (Tayanch so'z va iboralar: (sh>y, sh/> ko'rinishlarini izohlang va misollar keltiring).	6. O'zbek tilining boshqa turkiy tillarga munosabatini izohlang.	6. O'zbek shevalarida v- undosh tovushini sharhlang va shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.	6. Tovushlarning miqdor (uzunlik va qisqalik) jihatidan o'zgarishlarini ifodalovchi belgilar va ularga xarakterli misollar keltiring (:, :: kabi).
4	7.Prof. I.I. Zarubin va Prof. K.K. Yudaxin tasniflari haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z: tasnif, tavsif, fonetik xususiyat, morfologik xususiyat, metisatsiya, gibridizatsiya)	7. Prof. Ye.D. Polivanov tasnifi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z: tasnif, tavsif, fonetik xususiyat, morfologik xususiyat, metisatsiya, gibridizatsiya)	7.Shevalarni tadqiq qilishda tavsifiy metodni ilmiy izohlang va misollar keltiring.	7.Til lug'at boyligini ko'paytirishda dialektologiya fanining o'rini misollar yordamida tushuntiring.	7. dj- undosh fonemasining j-lovchi va y-lovchi shevalarda ishlatilishi. (y/dj, dj/y, [dj > < y] kabi ko'rinishlariga misollar keltiring va uni izohlang).
4	8. Prof. G'ozli Olim va Prof. A.K. Borovkov tasniflari haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z: tasnif, tavsif, fonetik xususiyat, morfologik xususiyat, metisatsiya, gibridizatsiya)	8. Prof. V.V. Reshetov tasnifi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z: tasnif, tavsif, fonetik xususiyat, morfologik xususiyat, metisatsiya, gibridizatsiya)	8. Shevalarni tadqiq qilishda tavsifiy metodi haqida fikringizni bayon qiling.	8. Shevalarni tadqiq qilishda qiyosiy-tarixiy metodi haqida fikringizni bayon qiling.	8. Qaratqich kelishigi qo'shimchasining lahjalardagi ko'rinishlari. Uning y-lovchi va j-lovchi shevalaridagi farqi.
5	9. O'zbek shevalarining tarqalish hududlari haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: <i>maksimal eronlashgan shevalar, shimoliy o'zbek shahar shevalari, eronlashmagan shevalar, uyg'irlashgan shevalar, qipchoq lahjalari, o'g'uz lahjasi, o'lovchi shevalar</i>)	9. O'zbek shevalari sintaksisining o'rganilishida F.Abdullayevning xizmatlari. (Tayanch so'z va iboralar: sintaksis, tahlil, tavsif)	9. O'zbek shevalari fonetikasini tadqiq qilishda A.K.Borovkovning xizmatlari haqida ma'lumot bering.	9. Turkiy tillar va lahjalarni o'rganishda mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'atit turk" asarining ahamiyati.	9. Shevalarda qo'llaniluvchi hunarmandchilikka oid 10 ta misolni transkripsiyada yozing va ma'nosini izohlang.
5	10.O'zbek xalq shevalarini o'rganishda yaratilgan dialektologik tadqiqotlar haqida fikr bildiring. (Tayanch so'z va iboralar: <i>tasnif, tavsif, fonetik xususiyat, morfologik xususiyat</i>)	10. Shevalarimizning dialektologik atlasi yaratish bo'yicha tadqiqotlar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: atlas, lingvogeografiya)	10. Shevalarni tadqiq qilishda qiyosiy-chog'ishtirma metodini izohlang.	10. Shevalarni tadqiq qilishda tipologik tadqiqot metodining boshqa metodlardan farqli jihatlarni misollar yordamida tushuntiring.	10. Til o'rta y-fonemasining y-lovchi shevalardagi o'ziga xos xususiyati (shevalardagi y<g va g>y hodisasi h>y almashishi).
3	11.O'zbek shevashunosligida yaratilgan dastlabki izlanishlar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: Mahmud Koshg'ariy, Beruniy, Alisher Navoiy)	11. XX asming 20-30 yillarida o'zbek shevashunosligida yaratilgan tadqiqotlar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: E.D.Polivanov, K.K.Borovkov, I.I.Zarubin, K.K.Yudaxin)	11. Mahmudxo'ja Behbudiyning va Ashurali Zohiriyning o'zbek shevalari xususidagi muhim fikrlari haqida mulohaza yuriting.	11.Shevalarda qurindosh urug'chilikka oid 10 ta misolni transkripsiyada yozing va ma'nosini izohlang.	11. Til oldi d - fonemasining o'ziga xos xususiyati.(Uning shevalaridagi tushish, almashinish, jarangsizlashish kabi ko'rinishlari)
3	12. XX asming 40-80 yillarida o'zbek shevashunosligida yaratilgan tadqiqotlar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: V.V. Reshetov, Sh. Shoabdurahmonov)	12. O'zbek shevalarini hududiy o'rganishda aml-alga oshirilgan ishlar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: F.A. Abdullayev,M. Mirzaev, A.Aliyev, A. Shernatov, B.Jo'rayev)	12. O'zbek xalq shevalarini o'rganishda rus turkologlarining ishtirokining ahamiyati haqida mulohaza yuriting.	12. Shevalarda rang bildiruvchi so'zlar guruhiga 10 ta misolni transkripsiyada yozing va ma'nosini izohlang.	12. O'zbek shevalarida singarmonizm hodisasi. (lab garmoniyasi, tanglay garmoniyasi).
5	13.O'zbek shevalari fonetikasi. (Tayanch so'z va iboralar: vokalizm, konsonantizm, umlaut)	13. O'zbek shevalaridagi va o'zbek adabiy tilidagi unilar va undoshlar munosabati va ularning tasnifi haqida fikrlaringizni bayon qiling. (Tayanch so'z va iboralar: tasnif, tavsif, diffirsional)	13. Singarmonizm qonuni va uning turlarini izohlang.	13.Shevalarda qo'llaniluvchi chorvachilikka oid 10 ta misolni transkripsiyada yozing va ma'nosini izohlang.	13. J (sirg'aluvchi) - undosh fonemasi va uning xarakterli xususiyatlari.
6	14. O'zbek shevalariga oid fonetik xususiyatlari haqida ma'lumot bering (Tayanch so'z va iboralar: <i>singarmonizm</i>)	14.O'zbek shevalaridagi nutq tovushlarining kombinator va pozitsion o'zgarishlari va turlari haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: kombinator, pozitsion, fonetik jarayonlar)	14. Shevalarda uchrovi va uchramaydigan undoshlar haqida ma'lumot bering.	14. Shevalarda taom nomlariga oid 10 ta misolni transkripsiyada yozing va ma'nosini izohlang.	14. Tushum kelishigining lahjalardagi ko'rinishlari. (Uning qattiq o'zak-negiz va yumshoq o'zak-negizlarga qo'shilishi).
6	15. Unli va undoshlarning o'rtirilishi hamda tushib qolishi (Tayanch so'z va iboralar: <i>vokalizm, konsonantizm.</i>)	15. Prof. A.K.Borovkov o'zbek shevalarini klassifikatsiya qilishda fonetik yondashuvi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: o-lovchi shevalar, a-lovchi shevalar)	15.Qipchoq lahjasining undoshlar tizimi haqida ma'lumot bering.	15. Qipchoq lahjasiga xos fonetik jarayonlari haqida ma'lumot bering.	15. Ch - undosh fonemasi va uning xarakterli xususiyatlari. (ch affrikati bilan bog'liq fonetik o'zgarishlar).
6	16. O'zbek shevalaridagi fonetik hodisalar haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: dissimilyatsiya, assimilyatsiya)	16.Qipchoq, qarlui, o'g'uz lahjasining unilar tizimi.(Tayanch so'z va iboralar: qipchoq, qarlui, o'g'uz)	Fonetik dialektizmlar haqida ma'lumot bering.	16.Qipchoq lahjasida ohangdoshlik haqida ma'lumot bering.	16. g- undosh tovushini sharhlang va shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
7	17. O'zbek shevalari leksikasi tushunchasiga bo'lgan qarashlarning adabiy tilidan farq qiladigan jihatlarni izohlang. (Tayanch so'z va iboralar: <i>leksika, shevalar leksikasi, tarixiy grammatika,adabiy til</i>)	17. O'zbek tili shevalarining qardosh bo'lmagan tillar bilan aloqasi haqida ma'lumot bering (Tayanch so'z va iboralar: fors-tojik, arab tillari)	17. Sheva so'zlari va jargonlarni izohlang.	17. O'zbek shevalari leksikografiyasi masalalari to'g'risida fikringizni bayon qiling.	17. g-undosh tovushini sharhlang va shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
7	18.O'zbek shevalarida leksik farqlarni ko'rsating. (Tayanch so'z va iboralar: <i>leksika, shevalar leksikasi, tarixiy grammatika</i>)	18.Shevalarda uchraydigan so'zlarning shakli va ma'no munosabatiga ko'ra turlari (Tayanch so'z va iboralar: <i>omonim,sinonim,paronim, antonim</i>)	18. Shevalararo leksik moslik (variant) masalasi haqida fikringizni bildiring.	18. Shevaga oid so'zlarning semantik guruhlari haqida ilmiy mulohazalarni izohlang.	18. x-undosh tovushini shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
7	19. Adabiy tilda uchramaydigan, faqat shevalarda qayd qilinadigan so'zlar leksikasi haqida ma'lumot bering.(Tayanch so'z va iboralar: <i>leksika, shevalar leksikasi, adabiy til</i>)	19. O'zbek tili lug'at tarkibining boyishida shevalarni roli haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: <i>leksika, shevalar leksikasi, lug'at boyligi</i>)	19. Ma'lum bir shevaning lug'atini tuzish muammolari haqida ma'lumot bering.	19. O'zbek shevalarida qo'llaniluvchi arab tilidan o'zlashgan so'zlar haqida ma'lumot bering.	19. O'zbek shevalarda f- undosh tovushi qanday holatda ishlatilib kelinadi.
8	20. O'zbek shevalarida o'zlashgan leksik qatlami haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: arab, fors-tojik,rus)	20. Shevalararo so'zlarning farqlanishi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: leksika, shevalar leksikasi, adabiy til)	20. O'zbek shevalarida qo'llaniluvchi fors-tojik tilidan o'zlashgan so'zlar haqida fikringizni bayon qiling.	20. O'zbek shevalarida qo'llaniluvchi rus tilidan o'zlashgan so'zlar haqida fikringizni bayon qiling.	20. A va o- tovushlarining ma'no o'zgaliklari.
8	21. O'zbek shevalarida ot so'z turkumi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	21. O'zbek shevalarida sifat so'z turkumi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	21.O'zbek shevalarida kelishik kategoriyasi haqida ma'lumot bering.	21.O'zbek shevalarida ko'plik kategoriyasi haqida ma'lumot bering.	21. h- undosh tovushi shevalarda qanday holatda ishlatilib kelinadi.
8	22. O'zbek shevalarida son so'z turkumi haqida ma'lumot bering (Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	22. O'zbek shevalarida fe'l so'z turkumi haqida ma'lumot bering.(Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	22. O'zbek shevalarida leksik farqlarni ko'rsating. (Tayanch so'z va iboralar: <i>leksika, shevalar leksikasi, tarixiy grammatika</i>).	22. O'zbek shevalarida so'z yasalishi haqida ma'lumot bering.	22. k- undosh tovushining shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
8	23. O'zbek shevalarida ravish so'z turkumi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	23.O'zbek shevalarida olmosh so'z turkumi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: morfologiya, grammatik xususiyat)	23. O'zbek shevalarida yordamchi so'zlar haqida ma'lumot bering.	23. O'zbek shevalarida alohida olingan so'zlar haqida ma'lumot bering.	23. j- undosh tovushini shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
9	24. So'zlashuv nutqining mukammal o'rganilmaganligini dalillang (Tayanch so'z va iboralar: badiiy uslub, o'zaro so'zlashuv uslubi, mahalliy hududlar, dialektal nutq)	24. O'zbek shevalari sintaksisining o'rganilishi haqida ma'lumot bering. (Tayanch so'z va iboralar: M.Mirzaev, F.Abdullayev, Yu.Ju-mamazarov, A.Aliyev, B.O'rinboyev, M.Turoпова, X.Jo'rayevlar)	24. Namangan guruh shevalarida gap bo'laklarining joylashishining o'ziga xos xususiyatlari.	24. O'zbek shevalarida sodda gaplar haqida ma'lumot bering.	24. q- undosh tovushini shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
9	25. Shevalarda ega, kesim, aniqllovchi, to'ldiruvchi, holning prof. F.Abdullayev tomonidan tadqiq qilinishi haqida ma'lumot bering.(Tayanch so'z va iboralar: <i>kesimning ifodalanishi, eganing ifodalanishi, aniqllovchining ifodalanishi, to'ldiruvchi hamda holning ifodalanishi</i>)	25. O'zbek shevalarida so'z tartibi haqida fikr yuriting.(Tayanch so'z va iboralar: inversiya, odatdagi tartib)	25. O'zbek shevalarida qo'shma gaplar haqida ma'lumot bering.	25.O'zbek shevalarida aniqllovchi, to'ldiruvchi, holning qo'llanilishi.	25. x- undosh tovushini sharhlang va shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
10	26.Qorluq guruh shevalarining sinaktik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: gap bo'laklari, so'z tartibi)	26.Qorluq guruh shevalarining leksik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: leksema, lelsik qatlam)	26.Qorluq guruh shevalarining unilar tizimi.	26.Qorluq guruh shevalarining kelishik kategoriyasi haqida fikringizni bayon qiling.	26. O'zbek shevalarining turkman tili bilan munosabati qanday ekanligini misollarda izohlang.
10	27. Qorluq guruh shevalarining o'zbek adabiy tili bilan fonetik munosabati. (Tayanch so'z va iboralar: qorluq, sheva, fonetika)	27.Qorluq guruh shevalarining morfologik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: so'z turkumlari, morfologiya, grammatik shakl, kategoriya)	27.Qorluq guruh shevalarining undoshlar tizimi.	27.Qorluq guruh shevalarining zamon kategoriyasi haqida fikringizni bayon qiling.	27. k- undosh tovushini shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
11	28.Qipchoq, o'g'uz lahjasining sintaktik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: gap bo'laklari, so'z tartibi)	28.Qipchoq, o'g'uz lahjasining leksik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: leksema, lelsik qatlam)	28.Qipchoq, o'g'uz lahjasining unilar tizimi.	28. Qipchoq, o'g'uz lahjasining kelishik kategoriyasi haqida fikringizni bayon qiling.	28. h- undosh tovushini shevalarda qanday holatda ishlatilib kelishini ko'rsating.
12	29. Qipchoq, o'g'uz lahjasining o'zbek adabiy tili bilan fonetik munosabati. (Tayanch so'z va iboralar: qorluq, sheva, fonetika)	29.Qipchoq, o'g'uz lahjasining morfologik xususiyatlari (Tayanch so'z va iboralar: so'z turkumlari, morfologiya, grammatik shakl, kategoriya)	29.Qipchoq, o'g'uz lahjasining undoshlar tizimi.	29. Qipchoq, o'g'uz lahjasining zamon kategoriyasi haqida fikringizni bayon qiling.	29. Shevalarda mahsuldor so'z yasovchi affiksalar haqida ma'lumot bering va misollar keltiring.
13	30.Areal tilshunoslik va til hodisalarini areal aspektida o'rganish. (Tayanch so'z va iboralar: Areal (maydon),lingvistik geografiya)	30. Dialektologiya fanining adabiyot fani bilan munosabati. (Tayanch so'z va iboralar: dialektologiya, adabiyot)	30.Xalq shevalari adabiy tilni boyituvchi vositalardan biri sifatida.	30. O'zbek xalq shevalarini kartalashtirish va atlaslashtirish.	30. Lablangan yuqori ko'tarilish unilari haqida ma'lumot bering va misollar keltiring.